

DE MIGUEL, Elena (ed.): *Panorama de la lexicología*, Barcelona, Ariel, 2009.

L'obra *Panorama de la lexicología* exposa quin és actualment l'estat de la qüestió dels estudis sobre el lèxic. Una vintena d'autors, amb l'editora Elena de Miguel al capdavant, han unit esforços per elaborar un manual complet, ampli i exhaustiu que dibuixa amb èxit quin és el panorama actual de l'àrea d'estudi de les paraules i les relacions que s'estableixen entre aquestes. El cert és que la naturalesa polièdrica del lèxic ha significat que diverses disciplines se n'hagen preocupat; i precisament davant aquest fet l'editora es mostra convençuda de l'existència de la lexicologia com a disciplina independent que, és clar, comparteix interessos amb altres àrees del coneixement lingüístic, com ara la morfologia, la semàntica, la pragmàtica o, cada vegada més, la sintaxi, o com també la psicolingüística i la neurolingüística.

De fet, el llibre que presentem està articulat de tal manera que evidencia aquesta diversitat d'enfocaments possibles i, alhora, el caràcter unitari que permet d'englobar aportacions tan diverses en el marc comú de la lexicologia. Així, trobarem dèset capítols distribuïts en quatre grans parts, en què es tracten aquestes diferents perspectives. En la primera part es delimita la unitat d'estudi, la paraula –i, també, la seua estructura interna i externa. Aquesta tasca al voltant del concepte de paraula és notablement complexa, tal com demostra la disquisició de Carlos Piera del primer capítol. A continuació, la segona part fa una incursió en el contingut de les paraules i procura establir les relacions de significat que s'hi estableixen, alhora que analitza el canvi semàntic i la variació lèxica. La tercera part, al seu torn, s'ocupa de la lexicologia teòrica al llarg de cinc capítols, cadascun dels quals se centra en un corrent lingüístic diferent –estructuralisme, funcionalisme, cognitivisme, formalisme i generativisme– i mostra el tractament que hi ha rebut el lèxic. Finalment, la quarta part és una mostra de les aplicacions de la recerca lexicològica en àmbits tan diversos com l'adquisició i el processament del llenguatge, l'ensenyament del lèxic, els nous tractaments computacionals i la lexicografia.

Si entrem de bo en el contingut, hi trobarem, com anunciàvem, una primera part dedicada a «Las unidades del estudio léxico». En el primer capítol, Carlos Piera, de la Universitat Autònoma de Madrid, presenta un assaig complet sobre el que anomena «Una idea de la palabra», amb la voluntat de respondre la pregunta de si realment existeixen unes unitats del llenguatge que es corresponguen al que, intuïtivament, entenem per paraules. Així, abans de concloure que la paraula no és un concepte primitiu de la teoria lingüística, comenta extensament –amb nombrosos exemples i, el que és més important, contraexemples, sovint de l'espanyol i, per tant, aplicables a les altres llengües romàniques– els intents de caracterització de la noció de paraula per part de Kramsky (1969) i de Dixon & Aikhenvald (2002b), entre d'altres. Entre les principals idees lligades a aquestes concepcions, Piera para especial atenció a la independència (potencial) de la paraula, així com al condicionament de la grafia –o de l'arbitrarietat d'aquesta: *quiso verlo ~ lo quiso ver*– i de la tradició gramatical grecollatina –centrada en les paraules, com demostra l'organització en paradigmes. També fa esment de l'estatus que cal atribuir als clítics, alhora que remarca la importància de distingir entre paraules gramaticals i fonològiques (o prosòdiques). A continuació, l'autor tracta a bastament la distinció entre categories lèxiques i funcionals –fent referència a Beard (1995) i Borer (2005a,b)–, comparant-la críticament amb la que Hale (2007) estableix entre lèxic enciclopèdic i gramatical. Havent conclòs que «las propiedades gramaticales asociadas a las marcas N, V i A son de suyo tan funcionales como cualesquiera otras» i, per tant, que un tret com [+N] no és una propietat interna d'una peça lèxica simple, l'autor defensa que l'estructura d'un nom és «[_{+N} [pez] +N]», i

no pas « $[_{+N} \text{pez}]$ », essent aquesta darrera una alternativa relacionada amb la tesi de l'atomicitat de les paraules o amb la hipòtesi lexicalista forta, així com especialment adequada d'acord amb la inserció lèxica postulada per Chomsky (1965), però ja no tan adient amb la concepció de l'operació *Merge* del programa minimalista del mateix autor (1995, 2005, 2008). Amb tot, Piera és conscient que no adoptar la tesi de l'atomicitat requereix –i ens la proporciona– una argumentació detallada per a fer front als problemes que planteja l'anomenada hipòtesi de la integritat lèxica. I és en aquest punt que recorre a la teoria de la X amb barra proposada per Chomsky (1970) i a la morfologia distribuïda defensada, entre d'altres, per Halle i Marantz (1993), així com a la noció de fase proposada pels autors en qüestió.

Del capítol 2, dedicat a les «Palabras con estructura interna», se n'encarrega Elena Felíu Arquiola, de la Universitat de Jaén, que dóna compte detalladament dels mecanismes morfològics de creació d'unitats lèxiques que operen en el lèxic de l'espanyol –i que, és clar, també són d'utilitat en l'estudi del català. Havent exemplificat com es plasma la competència morfològica dels parlants, l'autora es refereix a la distinció entre la morfologia lèxica –o formació de paraules–, tema central del capítol, i la flexiva, tot explicant-ne les principals diferències –com ara la capacitat creativa, el grau de productivitat, la regularitat del significat o la possibilitat de produir canvis categorials. A continuació, Felíu es dedica extensament a les unitats o primitius de la morfologia –la paraula, la unitat màxima, i el morfema, la mínima– i a les regles –i consegüents restriccions– de combinació d'aquestes unitats; així com als criteris (categorial, morfològic i semàntic) en què es basa la determinació de l'estructura interna (jeràrquica) de les paraules complexes. Així mateix, en tractar dels límits de la regularitat en la formació de paraules, exemplifica conceptes com el bloqueig –moltes llengües romàniques, per exemple el català, presenten *rugós* > *rugositat* però no *furiós* > **furiositat* perquè existeix *fúria*– o la lexicalització –com l'espanyol *bolsillo*, o el català *llibret*. Seguidament, l'autora se centra en la derivació, distingint l'afixal –majoritària en espanyol i, també, en català– de la no afixal –basada en la sostracció o modificació de la base, com en el català *perdonar* > *perdó*– i l'heterogènia –amb canvi categorial o subcategorial entre base i derivat, possible només amb els sufixos– de l'homogènia –sense tal canvi. Sent la sufixació el procediment derivatiu més freqüent en la formació de mots nous en llengües com l'espanyol i el català, Felíu esmenta les característiques formals i semàntiques de la sufixació no apreciativa i classifica a continuació les formacions sufixades –segons la categoria de la base: denominals, *joya* > *joyero*; deadjectives, *gris* > *grisáceo*; deverbals, *soportar* > *soportable*; i deadverbials, *cerca* > *cercano*– i els processos de sufixació –en aquest cas segons la categoria del mot resultant. Caracteritza també la sufixació apreciativa, que inclou els sufixos diminutius, augmentatius i despectius o pejoratius. Després, l'autora fa un tractament igualment exhaustiu de la prefixació, remarcant que cal no identificar-la amb la composició –com ha fet la tradició gramatical a partir de la coincidència de nombrosos prefixos amb preposicions. Felíu es refereix també al procediment de parasíntesi amb nombrosos exemples, ja siguin verbs (denominals, com *cárcel* > *encarcelar*, i deadjectius, com *dulce* > *endulzar*) o adjectius (*anaranjado*, *ensotanado*). De la composició, l'autora en fa una minuciosa descripció, detallant les unitats que hi intervenen, els tipus de compostos –els grecollatins (*hidromasaje*) i els patrimonials (*bocacalle*), els lèxics o ortogràfics (*altavoz*) i els sintagmàtics (*llave inglesa*), els coordinants (*aguanieve*) i els subordinants (*camposanto*), els endocèntrics (*coche bomba*) i els exocèntrics (*piel roja*)– i les relacions sintàctiques que s'estableixen a l'interior d'aquests, sempre acompanyant-ho de nombrosos exemples de l'espanyol. Finalment, Felíu fa una caracterització general dels mots creats a partir de la reducció fònica d'altres de ja

existents, tot concretant-ne la casuística amb nombrosos exemples de sigles i acrònims, d'encreuaments lèxics o *blends* (*oficimática* < *oficina* + *informática*, o també el tan conegut *catanyol*), i també d'escurçaments, molts dels quals coincideixen amb el català (*bicicleta* > *bici*), llevat del cas dels noms de pila, ja que els hipocorístics en espanyol presenten el patró majoritari d'escurçament pel final (*Isabel* > *Isa*), al revés que en català (*Joaquim* > *Quim*, *Josep* > *Pep*, *Montserrat* > *Rat*).

La primera part del volum acaba amb un capítol destinat a completar la definició de les unitats que són objecte d'estudi del lèxic, les «Palabras con estructura externa» (PEE, d'ara en avant). Si en el segon capítol hom ha reflexionat sobre què entenem per paraules prototípiques (amb estructura interna), en el tercer José Mendívil Giró (Universitat de Saragossa) estudia els grups de paraules que es comporten com si fossen una paraula i no un sintagma. En primer lloc, l'autor dóna una definició i explica les principals propietats de les locucions a partir de l'anàlisi d'una definició de Casares (1959: 170), la qual ens introdueix en els trets que cal tenir en compte per a classificar la gran diversitat de tipologies fraseològiques: fixació sintàctica, sintagmació, idiomàticitat, composicionalitat, etc. A continuació, Mendívil tracta el caràcter lliure i fixat de la sintaxi, sobre la qual cosa conclou que, tot i que la sintaxi lliure sí que existeix, el caràcter fixat va molt més enllà de les unitats fraseològiques, ja que l'ús d'un terme condiciona els possibles acompanyants (*dormir profundamente* vs. *¡merecer algo profundamente*). Amb això l'autor presenta el concepte de concurrència. Com a exemple d'una aplicació d'aquest plantejament lexicològic, cita el *Diccionario combinatorio del español contemporáneo* de Bosque, el qual tracta les restriccions lèxiques de l'espanyol, és a dir, unes restriccions que provenen del nostre coneixement de la llengua i no de la sintaxi. Arribats en aquest punt, l'autor presenta una proposta de classificació de les PEE a partir de les aportacions de Ruiz Gurillo (1997) i assumint la perspectiva de la teoria del prototip: les fronteres de les categories són difuses. Per tant, són tractades totes les unitats que van des de la paraula amb estructura interna fins a la sintaxi lliure. Mendívil, en estudis anteriors (1993, 1999), ja havia proposat una classificació de les unitats fraseològiques a partir de la reanàlisi i la composicionalitat. En aquest capítol aplica aquest plantejament d'anàlisi i classificació a les PEE de naturalesa verbal, nominal, adjectival, adverbial i les particulars. Aquest mètode permet classificar el contínuum al voltant de quatre tipus: predicats complexos amb verb de suport, que no són idiomàtics però que han estat reanalitzats (*hacer mención*); locucions verbals, que sí que són idiomàtiques i reanalitzades (*tomar el pelo*) i que constitueixen el prototip de les PEE; concurrències idiomàtiques (*hacer la cama*); o bé concurrències no idiomàtiques (*librar una batalla*). Tot seguit, aplica el mateix procediment a unitats nominals i preposicionals, la qual cosa és força interessant atès que són PEE poc prototípiques. Cal dir, en el cas de les PEE de naturalesa nominal, que sovint es tracten com a mots compostos en estudis de formació de mots, una tradició que Mendívil, encertadament, no segueix.

La segona part d'aquest volum tracta «El significado de las palabras. Cambio y variación en el léxico». L'enceten Rafael García Pérez (Universitat Carlos III de Madrid i Instituto de Investigación Rafael Lapesa (RAE)) i José Antonio Pascual (RAE i Universitat Carlos III de Madrid) amb una panoràmica de «Las relaciones de significado entre las palabras». De manera sintètica, aquests autors mostren quin és l'abast dels significats de les paraules i quines són les relacions que s'hi estableixen. Per tant, aquest capítol s'ocupa d'«una parte del significado léxico que sí nos lleva a dejar de lado lo enciclopédico, es decir, la realidad, para acercarnos a los mecanismos internos lingüísticos». Concretament, tracta dos tipus de relacions: la sinonímia i l'antonímia. Pel que fa a les relacions d'identitat, els autors expliquen les diferents

tendències entre els teòrics respecte d'acceptar el concepte de sinonímia absoluta o no. La seua perspectiva segueix la tendència actual que entén la sinonímia com «una realidad escalar». Això significa que caldrà esbrinar en quin grau i de quina manera són sinònims un conjunt de paraules, una teoria que exemplifiquen a partir de les relacions entre *derrumbar*, *derribar*, *destruir*, *demoler* i *derruir*, i que, sens dubte, el lingüista versat en catalanística sabrà aplicar al català. A continuació, García Pérez i Pascual examinen les relacions sinonímiques des d'una òptica diacrònica. Quant al segon tipus de relacions de significats, l'oposició, posen èmfasi en les característiques amb què diversos lingüistes (Lyons, Cruse, Muelheisen) identifiquen els antònims, exemplificant-ho amb *alquilar*, *arrendar* i variants, atès que les relacions d'oposició semàntica també poden afectar distints significats d'una mateixa paraula polisèmica – qui *lloga* pot ser tant l'amo com el llogater.

Pedro Álvarez de Miranda (Universitat Autònoma de Madrid), en el capítol 2, titulat «Neología y pérdida léxica», distingeix entre neologia –un nou significat amb un nou significat; pèrdua lèxica –cancel·lació d'un significat amb un significat monosèmic–; canvi semàntic –un nou significat a un significat preexistent–; i, finalment, pèrdua semàntica –cancel·lació d'un significat amb un significat polisèmic. L'objecte d'estudi d'aquest capítol és, doncs, el primer i el segon tipus de canvi en el lèxic, mentre que el canvi semàntic es tracta en el capítol següent. L'apartat dedicat a la neologia comença tot definint-ne la frontera d'estudi: només es tracta la neologia lèxica. Tot seguit, l'autor analitza aquest aspecte compartit per totes les llengües com a fenomen social i com a mostra de la creativitat dels parlants, així com també es refereix al procés d'adaptació de la paraula nova a la llengua que l'acull. Pel que fa al caràcter social, l'autor ens dóna exemples de fets que en la societat espanyola han generat neologismes (*quirófano*, *mileurista*) i parla de la força creadora d'alguns escriptors com Quevedo, Cervantes o Ortega. També esmenta les institucions amb autoritat lingüística que planifiquen neologismes i, en aquest punt, ofereix exemples de l'espanyol i el francès. Ací hauria sigut interessant esmentar, pel que fa al català, el cas pioner del TERMCAT. Potser la part més important del capítol arriba amb la descripció dels diferents tipus de neologia. L'autor ens adreça al segon capítol de la primera part d'aquest volum per veure els neologismes formats per derivació i composició, i al capítol tercer de la segona part per tractar el neologisme semàntic. El que trobarem al capítol de Álvarez de Miranda és una introducció als préstecs, calcs i altres mecanismes (metàbasi, onomatopeies, acrònims, alteracions, lexicalitzacions, etc). És especialment interessant el tractament que reben els calcs o «creaciones inducidas». L'autor proposa excloure d'aquesta tipologia casos com els de *ratón*, ja que és un mot existent que incorpora un significat forà (préstec semàntic). Aquest cas és diferent, per tant, de *civilizar*, mot que tot i haver-se generat induït pel francès del segle XVIII es formà amb elements de la mateixa llengua espanyola (*civil* + *izar*). Tanquen el capítol unes reflexions al voltant de la pèrdua lèxica, un concepte que l'autor reelabora, tot fent veure que, malgrat que algunes paraules han estat totalment oblidades en castellà (*exir*; *toller...*), en altres casos la pèrdua lèxica no ha significat la desaparició sinó la pervivència en una varietat menys general de la llengua (arcaisme, dialectalisme, registre formal, etc.). És a dir, proposa una mirada positiva a la pèrdua lèxica. Pel que fa al conjunt del capítol com a introducció a la neologia i la pèrdua lèxica, cal dir que des de l'òptica catalana s'hi troba a faltar una perspectiva sociolingüística, ja que en moltes llengües els conflictes lingüístics generen alteracions en aquests camps lexicològics.

Com dèiem abans, en el marc dels canvis en el lèxic cal parlar també del canvi semàntic. Precisament, en el tercer capítol, «El cambio semántico», Rosa Maria Espinosa, de la Universitat de Valladolid, fa un compendi de les diferents teories i

perspectives que hi ha hagut en aquest camp. L'autora no pren partit per un corrent teòric determinat sinó que elabora un ampli resum de les diferents aportacions de la lingüística sobre aquest tema. És per això que aquest capítol és especialment genèric i útil per a aplicar els coneixements a qualsevol llengua. En primer lloc, hi trobarem un repàs històric sobre les diferents aproximacions al tema: des dels inicis de la semàntica com a disciplina, de la mà de Bréal (1897), passant per l'estructuralisme i el postestructuralisme de Coseriu, Lyons i Cruse, fins a la semàntica cognitiva (Langacker, Lakoff, Talmy, Johnson), la teoria de la unidireccionalitat de Traugott o la teoria del prototip de Geeraerts. A continuació, Espinosa entra de ple a tractar les principals característiques del canvi semàntic, però sempre amb una actitud crítica que posa en contrast les diferents opinions dels lingüistes: els diversos tipus d'unidireccionalitat, la gramaticalització, el debilitament semàntic, el paper de la pragmàtica. Així mateix, l'autora elabora un resum de la visió de Traugott i Dasher (2002) sobre la subjectivització i la intersubjectivització, i també sobre les tendències de canvi semàntic de Traugott (1989). Després d'ocupar-se de les fases i les causes del canvi semàntic, se centra en els mecanismes de canvi, especialment la metàfora i la metonímia. L'autora no es limita als estudis més clàssics, sinó que també reporta les teories que enterboleixen la frontera entre un mecanisme i l'altre. Així, hi trobarem referències a la teoria del *blending* o model multiespacial (Barcelona 2000, Ruiz Mendoza 2000): la projecció és un complex mecanisme en què intervenen la metàfora i la metonímia. En l'últim apartat del capítol tercer, «El cambio semántico en procesos de cambio categorial: del léxico a la gramática», amb un important pes específic, hi trobarem el cas de la conversió; la composició i l'afixació; la gramaticalització; i la refuncionalització –també anomenada regramaticalització, desgramaticalització o hipoanàlisi.

Finalment, la variació lèxica tanca la segona part d'aquesta *Panoràmica...* Si bé la variació fonètica, morfològica o sintàctica presenten algunes dificultats als estudiosos, aquestes són considerablement majors en el cas de la variació lèxica, fins al punt que s'afirma que l'estudi del lèxic és el germà pobre en el camp de la variació. Amb aquestes reflexions, José Luis Blas Arroyo, de la Universitat Jaume I, comença el quart capítol («La variación léxica»). L'article avança amb el plantejament d'aquestes dificultats: les qüestions metodològiques –com ara l'escassa recurrència de les unitats lèxiques en el discurs– i el problema del significat. A continuació, tracta els dos tipus de variables lèxiques. D'una banda, les variants fraseològiques, que poden afectar o bé només una part del frasema (*poner buena cara / poner mala cara*) o bé unitats fraseològiques independents però que comparteixen un sentit molt pròxim (*ser más listo que el hambre / saber más que los ratones coloraos*). D'altra banda, el segon tipus de variació és la que es dona en el si dels camps lèxics, és a dir, les diverses alternatives lèxiques que designen una mateixa realitat extralingüística. Com a exemple, l'autor reporta els resultats d'un experiment de Nadasdi i McKinnie (2003) que posen de manifest les variants geogràfiques del francès del Canadà per a referir-se als conceptes de 'treball remunerat' i 'residir'. Quins factors han generat aquesta variació lèxica? Respondre a aquesta pregunta ocupa la part final i més extensa del capítol. En primer lloc, l'autor tracta els factors lingüístics, entre els quals cal destacar els condicionants categorials i semàntics. Per exemple, sembla que la variació entre *aquí* i *acá* pugui deure's a un matis semàntic de major i menor precisió locativa –respectivament (Sedano 1994). Si seguim la lingüística cognitiva, aquest factor de variació lèxica s'explica a partir de la prototipicitat d'una categoria lèxica determinada que permet que, per exemple, la paraula *pantalons* siga més representativa que *texans*. Entre els factors extralingüístics, hi trobem la variació dialectal, la diafàsica, la diastràtica i la diacrònica. Sobre la primera, l'autor recorda que abans d'aparèixer la sociolingüística, del

variacionisme lèxic ja se n'havia ocupat la dialectologia i, en aquest sentit, esmenta diversos atles lingüístics de l'espanyol pioners. De fet, també en el camp de la filologia catalana l'estudi del variacionisme s'inicià de la mà de la dialectologia. Quant a la variació diafàsica, l'autor reporta els estudis de Fernández i Escoriza (2004) sobre comunitats de parla gaditanes per tal d'analitzar el contínuum de la variació lèxica (de major a menor formalitat), un cas en què Escoriza (2002) conclou que és l'eix diafàsic el factor més rellevant en l'elecció de mots. Quant a la variació social, Blas Arroyo tracta el tabú i l'eufemisme, alhora que fixa l'atenció en grups socials segons l'edat, el sexe, el nivell social i l'adscripció lingüística. Pot ser especialment il·lustrador, per a un sociolingüista catalanòfil, aquest darrer subapartat, en què l'autor resumeix les experiències del variacionisme lèxic al Canadà francòfon a partir d'estudis sociolingüístics aplicats.

Com hem avançat en la introducció, la tercera part de l'obra ofereix una visió molt completa sobre els diversos «Modelos teóricos de estudio del léxico»: estructuralisme, funcionalisme, cognitivisme, formalisme i generativisme. Així, al llarg de cinc capítols se sintetitzen els fonaments bàsics de cada plantejament teòric, les aplicacions a la lexicologia corresponents i els principals estudis de cada model teòric.

Un cert ordre cronològic guia la presentació dels capítols, amb la qual cosa el primer capítol es dedica als «Modelos estructurales». María Belén Villar Díaz (Université Lumière – Lyon 2) destaca la importància d'aquest marc teòric per a la història de la lingüística, així com el caràcter objectivista, científic i antihistoricista que assumí com a reacció davant les tendències evolutives i la neogramàtica del segle XIX. En les primeres pàgines, hi trobarem unes notes generals al voltant dels orígens i les particularitats de l'estructuralisme i les aportacions de Saussure, el cercle de Praga i el de Copenhague. Abans d'entrar en matèria, l'autora es refereix als problemes metodològics existents en els inicis de la semàntica estructural. Com ja destacava Blas Arroyo, és una tasca complexa sistematitzar l'estudi del lèxic i les seues relacions atès que les unitats d'estudi es compten per milers. Tot i així, a partir dels avenços de la fonologia estructural, la semàntica o *lexemàtica* inicià el seu camí, fonamentalment de la mà de Coseriu, i també amb les aportacions de Greimas i de Pottier. En aquesta aproximació a l'estructuralisme lèxic l'autora parla dels principis teòrics de Coseriu, com ara la distinció entre significació i designació o la defensa de l'estudi exclusiu de les relacions entre els significats. En aquest sentit, afirma Villar, «el punto de partida fundamental de la lexemática es la noción de estructura, directamente dependiente de la idea de relación léxica». És per això que l'autora tracta de resumir, tot seguit, una perspectiva d'estudi fonamental en la semàntica estructural: el camp lèxic o semàntic (oposicions paradigmàtiques). Aquest concepte, que Ullmann qualificà de «Copernican revolution», ocupa les pàgines centrals del capítol. En primer lloc, Villar trasllada el tractament que en féu Coseriu, així com les discussions lexicològiques entre aquest lingüista i Pottier o Greimas. De fet, hi trobarem informació sobre els plantejaments d'aquests dos autors al voltant dels camps lèxics. El primer aprofundí en l'estudi de l'anomenada anàlisi en trets distintius i desenvolupà les nocions de *sema* i *semema*; Greimas, al seu torn, proposà un estudi analític del camp lèxic, des d'una visió general fins a la concreció. Finalment, l'autora acaba aquest apartat destacant l'aportació de Coseriu. En remarca, d'una banda, la proposta que féu d'una completa tipologia dels camps lèxics; i és que aquest autor es dedicà, principalment, a l'estudi de les oposicions lexemàtiques dels camps unidimensionals: camps antonímics (*baix/alt*), camps graduals (*fred/tebi/calent*) i camps serials (dies de la setmana o noms de plantes). D'altra banda, Villar destaca també que Coseriu proposà una perspectiva renovadora i trencadora en el si de l'estructuralisme: la lexemàtica estructural diacrònica. Si fins ací l'autora s'havia

ocupat fonamentalment de les aportacions estructuralistes europees, a continuació dona notícia de l'estructuralisme americà representat per Bloomfield, Harris i el *distribucionalisme*. En resumeix els fonaments: l'anàlisi lingüística no se centra en l'oposició d'unitats –com feia l'estructuralisme– sinó en la definició de cada unitat segons el lloc que ocupa i les possibilitats de substitució. Així mateix, esmenta els estudis de Maurice i Gaston Gross, lingüistes europeus que van adaptar les tesis de Harris al voltant de la teoria lexicogramatical. Per acabar, Villar reflexiona sobre les crítiques principals al moviment, sense perdre de vista, però, que l'estructuralisme significà dotar la lingüística de la condició de ciència.

El capítol 2 d'aquesta part, de Ricardo Mairal Usón (UNED) i Francisco Cortés (Universitat de La Laguna), fa una aproximació als «Modelos funcionales» en l'estudi del lèxic, amb l'objectiu de sintetitzar la proposta de la Gramàtica del Paper i la Referència (*Role and Reference Grammar*, d'ara en avant RRG) de Foley, Van Valin i LaPolla; i la Gramàtica Funcional (GF, a partir d'ara) de Dik. Citant els autors del capítol, es tracta de dues maneres diferents, però «no incompatibles, de entendre el lèxic». En primer lloc, Mairal i Cortés parlen de les aportacions de la RRG, de la qual en presenten els fonaments bàsics: el component semàntic –que es forneix del lèxic–, el component sintàctic –que s'uneix a l'anterior per l'algorisme d'enllaç bidireccional– i el component discursiu-pragmàtic –que caracteritza l'estructura informativa dels enunciats. A partir d'ací, trobarem en primer lloc una clara exposició sobre les estructures lògiques a partir de les classes de verbs segons els paràmetres d'estaticitat, dinamicitat, telicitat i puntualitat. Cada classe verbal (estats, activitats, assoliments, semelfactius, realitzacions, realitzacions actives i causatius) té una estructura lògica corresponent, és a dir, hi ha un sistema de representació de cada predicat. Amb aquesta teoria s'aconsegueix un sistema tipològic per a l'estudi del predicat en el conjunt de les llengües del món. Tot seguit, els autors presenten els papers temàtics i els macropapers per tal d'explicar les relacions semàntiques entre un predicat i els arguments. La RRG estableix tres nivells de concreció dels papers semàntics: un primer nivell en què els papers són específics de cada un dels verbs, un segon nivell amb les relacions temàtiques tradicionals (agent, pacient, meta, experimentador, etc.) i un tercer nivell que postula dos macropapers, és a dir, dos tipus de relacions temàtiques que constitueixen generalitzacions de diferents tipus de papers que funcionen de forma similar en els sistemes gramaticals de les llengües del món (Actor i Undergoer –'subjecte lògic' i 'objecte lògic' respectivament). Amb això donen per tancada la introducció a la RRG i enceten la part dedicada a la GF de Dik, concentrant-se en l'estructura de l'anomenat Fons (*Fund*) de les llengües, que constitueix el conjunt de predicats i *termes* necessaris per a donar compte de les possibles *predicacions nuclears* –i.e. insercions d'un nombre determinat de termes en un marc predicatiu–, el punt de partida per a la derivació de les expressions lingüístiques independents. En aquest punt, paren especial atenció a la composició del marc predicatiu i al funcionament de la descomposició lèxica gradual (*Stepwise Lexical Decomposition*), acompanyant l'explicació teòrica amb exemples il·lustratius procedents generalment de l'espanyol però fàcilment adaptables a qualsevol altra llengua. El darrer apartat és dedicat a la noció de plantilla lèxica, una sistema de representació tant de les peces lèxiques com de les construccions desenvolupat en el marc del Model Lèxic Construccional (MLC), que els autors expliquen de manera entenedora i exemplifiquen àmpliament. Finalment, el capítol es clou amb una síntesi comparativa de la RRG i la GF, per tal com són representatives d'algunes de les qüestions que fragmenten el debat sobre el paper del lèxic en la teoria lingüística. Així, se'n comenten els aspectes divergents i se'n destaca també el principal tret comú, l'extraordinària importància que atorguen a les representacions lèxiques com a font per

a l'assignació de les funcions gramaticals.

Jaume Mateu (Universitat Autònoma de Barcelona) s'encarrega d'introduir el lector en el tractament lèxic proposat per la lingüística cognitiva. L'autor inicia el capítol («Modelos cognitivos») explicant els preceptes bàsics del cognitivisme com a reacció a les propostes generatives sobre l'especificitat biològica del coneixement lingüístic i sobre la visió autònoma de la sintaxi envers el significat. Aquest moviment, impulsat per Lakoff, Langacker, Talmy i Fillmore als anys setanta, «busca activamente las correspondencias entre el pensamiento conceptual, la experiencia corpórea y la estructura lingüística» (Gibbs 1996). Mateu exposa, doncs, els primers passos del cognitivisme: la referència a la relació de contínuum entre el lèxic i la gramàtica segons la perspectiva de Langacker; el paper central que ocupa la teoria de la categorització de Rosch en oposició a la teoria clàssica basada en condicions necessàries i suficients, és a dir, una categorització basada en l'experiència, en uns membres prototípics i d'altres de perifèrics, i en unes categories amb fronteres difuses; i també la teoria de les metàfores conceptuais de Lakoff i Johnson, que donen compte de les categories abstractes i dels mecanismes cognitius i lingüístics per a expressar nous elements lèxics. El segon apartat del capítol resumeix el tractament que rep el lèxic en la Gramàtica Cognitiva de Langacker. Aquesta proposta teòrica entén el lèxic com una categoria complexa amb diversos sentits que formen una xarxa, així com també considera que no es pot distingir clarament entre significat lèxic i coneixement enciclopèdic. Mateu resumeix altres aspectes que tracta Langacker, com ara la noció de domini cognitiu o la construcció semàntica (*semantic construal*), a partir de la qual caracteritza el significat lèxic en: especificitat, rerefons (*background*), perspectiva, àmbit i prominència. Per tancar aquesta secció, Mateu dedica uns paràgrafs al caràcter essencialista o reduccionista de la Gramàtica Cognitiva de Langacker, que considera que no existeix la forma gramatical pura sense significat associat sinó que les expressions lingüístiques són fruit de la unió de dos pols, un de fonològic i un altre de semàntic. El tercer i últim apartat s'ocupa de la Gramàtica de Construccions de Goldberg. Després d'unes línies que esmenten alguns trets comuns amb Langacker, Mateu se centra en una de les diferències més importants entre aquests dos models cognitius: Goldberg intenta minimitzar la polisèmia dels verbs a partir d'una divisió entre el significat construccional i el significat verbal. I és que, si bé sovint s'ha dit que l'estructura argumental bàsica està determinada per la semàntica del verb, el fet és que, a partir d'estudis de verbs anglesos, Goldberg ha vist que poden entrar a formar part de diverses estructures argumentals. Aquest és el cas de *dance* 'ballar': pot aparèixer en vuit estructures argumentals diferents. La proposta d'aquest lingüista és, doncs, dotar tots els casos de *dance* d'un significat similar i distingir-ne el significat construccional. Això permetrà arribar a les conclusions de Talmy (1985, 1991, 2000) sobre els *patrons de lexicalització* en les construccions de moviment, en relació amb les quals hi ha llengües (les romàniques) que fusionen (*conflate*) el verb de moviment amb la TRAJECTE, i en canvi, d'altres (l'anglès) ho fan amb la MANERA. Per acabar, Mateu apunta una altra innovació important de la Gramàtica de les Construccions; es tracta d'una teoria que dóna compte de com es relacionen les construccions entre si mitjançant enllaços d'herència (*inheritance links*).

El capítol 4, a càrrec d'Amaya Mendikoetxea (Universitat Autònoma de Madrid) i dedicat als «Modelos formales», se centra en un dels eixos de la teoria lingüística en els models formals, això és, les maneres d'entendre la relació entre el lèxic i la sintaxi, els dos components fonamentals del llenguatge. Seguint Borer (2005a), l'autora repassa les similituds i diferències entre els diversos models (Recció i Lligament, Gramàtica Lexicofuncional, Gramàtica Sintagmàtica Nuclear) que postulen l'existència en la sintaxi d'un nivell d'inserció lèxica ben definit, models que comparteixen la hipòtesi del

determinisme lèxic i són, per tant, aproximacions lexicistes o projeccionistes –parteixen del Principi de Projecció chomskià i entenen que les entrades lèxiques contenen (gairebé) tota la informació necessària per a derivar-ne les representacions sintàctiques. A més d'aquests models endocèntrics, Mendikoetxea presenta també els enfocaments exocèntrics, per als quals les propietats formals no s'associen als elements lèxics sinó a les estructures sintàctiques, una perspectiva que també comparteixen els models cognitivistes com la Gramàtica de Construccions i els anomenats models neoconstruccionistes. Presentat aquest *continuum* entre els models formals d'interfície lèxic-sintaxi, l'autora exposa com els models projeccionistes, els neoconstruccionistes i els que es troben a mig camí donen resposta a tres qüestions fonamentals: (i) què són els primitius lèxics, (ii) de quin tipus són les operacions lèxiques i (iii) quin mecanisme permet convertir les representacions lèxiques en sintàctiques –el conegut problema de la projecció (*the mapping problem*), que condueix l'autora a parlar també de les alternances verbals, l'elasticitat o polisèmia regular del significat verbal i la inestabilitat del comportament d'alguns verbs, sempre amb exemples il·lustratius –majoritàriament de l'espanyol, de vegades també de l'anglès, i en general adaptables al català– que completen amb encert les explicacions teòriques. Convé destacar la claredat expositiva de Mendikoetxea i la capacitat, a partir de l'explicació de les diverses propostes existents respecte de les tres qüestions plantejades, d'oferir una visió exhaustiva, detallada i, el més important, crítica dels principals models i submodels formals, per a cadascun dels quals són nombroses les referències bibliogràfiques pertinents, entre les quals destaquen, per l'atenció que s'hi dedica, Dowty (1991), Jackendoff (1990), Levin i Rappaport Hovav (1995), Hale i Keyser (1993, 2002), Mateu (2002a, b) i també Borer (2005a, b).

El capítol 5 tanca la tercera part, dedicada als marcs teòrics. Elena de Miguel (Universitat Autònoma de Madrid), s'ocupa de la relativament recent «Teoría del Lexicón Generativo» (TLG, d'ara en avant), formulada per Pustejovsky i que destaca per l'enorme potencial descriptiu i explicatiu que la caracteritza. Basada en una concepció dinàmica, generativa i composicional del lèxic, l'objectiu principal de la TLG és donar compte de l'anomenada polisèmia lògica o sistemàtica, això és, el fet que els mots poden adquirir múltiples significats en funció del context en què ocorren –o sia, en les llengües, la polisèmia és la norma, no l'excepció, com mostra el català: *maleta lleugera*, *àpat lleuger*, *comèdia lleugera*. En aquest sentit, es rebutja la possibilitat que el parlant emmagatzeme infinits significats –i.e., un lexicó enumeratiu– i es proposa l'existència de significats mínims –o definicions infraespecificades– i d'un conjunt de principis i mecanismes regulars que permeten desencadenar els diferents sentits de les paraules, cosa que contribueix a simplificar el problema de l'adquisició i el processament del llenguatge. A més de la hipòtesi de la infraespecificació de les entrades lèxiques –segons la qual les paraules s'especifiquen en el context en combinar-se amb altres mots amb els trets dels quals concorden (*maleta lleugera* però *#llac lleuger*)–, l'autora exposa detalladament i amb exemples –sempre de l'espanyol– la resta de pressupòsits fonamentals de la TLG, com l'estructuració de la informació de les entrades lèxiques en quatre nivells de representació: l'Estructura Argumental –en què es codifica el nombre d'arguments d'un predicat, la classe semàntica a què pertanyen i la manera com es realitzen sintàcticament, tot distingint entre arguments autèntics, per defecte i a l'ombra, així com adjunts autèntics–, l'Estructura Eventiva –on s'indica el tipus d'esdeveniment denotat per un predicat, que pot ser un Estat (*amar*), un Procés (*nadar*) o una Transició (*escribir*)–, l'Estructura de *Qualia* –la proposta més innovadora de la TLG, segons la qual la definició infraespecificada dels mots en el lexicó conté informació potencial sobre les característiques fonamentals de l'entitat a què es refereix, estructurada en

quatre rols: el *quale* constitutiu (*pista de cemento*), el formal (*pista cubierta*), el tèlic (*pista de baile*) i l'agentiu (*pista municipal*)– i finalment l'Estructura de Tipificació Lèxica –que dóna compte de com s'interrelacionen els mots en el lèxic mental. De Miguel també exemplifica els tipus de paraules resultants de la informació que es combina en l'estructura sublèxica. Per últim, repassa àmpliament els mecanismes generatius –definibles en termes de concordança de trets lèxics– que operen amb els diferents nivells de la informació codificada de les paraules per donar lloc a combinacions interpretables, és a dir, per generar la multiplicitat de sentits dels mots. Aquest constitueix, efectivament, l'objectiu fonamental de la TLG, els avantatges –per a la sintaxi, la lexicografia o el tractament computacional del lèxic– de la qual De Miguel ens revela al llarg del text.

La quarta i última part del llibre es dedica als «Aspectos experimentales y aplicados del léxico» i comença amb un capítol sobre «La adquisición del léxico» a càrrec de Juana M. Liceras (Universitat d'Ottawa) i Diana Carter (Universitat d'Alabama), que presenten un seguit de temes relacionats amb l'adquisició –tant en la dimensió productiva com en la receptiva– del lèxic de la llengua materna (monolingüe o bilingüe) i de segones llengües, sempre servint-se de nombrosos exemples i esmentant sovint experiments diversos. Abans de presentar la seua visió de la problemàtica de l'adquisició del lèxic –en què destaquen el problema lògic de l'adquisició del llenguatge i el problema del desenvolupament del llenguatge–, les autores delimiten els aspectes que descriuran i el marc teòric des del qual treballaran, tot justificant com a elements necessaris per a l'adquisició del llenguatge la dotació innata i l'*input* que ofereix el medi. A continuació, Liceras i Carter presenten amb detall el possible funcionament de l'adquisició del lèxic de la llengua materna. Se centren primer en diverses propostes relacionades amb l'anomenada arrencada (*bootstrapping*) fonològica –tasca que fa l'aprenent del llenguatge i consistent a aïllar-ne i identificar-ne les unitats lèxiques–, que proposa que primer s'identifiquen i emmagatzemen paraules i després s'hi associen els significats d'acord amb una sèrie de restriccions i principis. Tot seguit, les autores es refereixen a l'arrencada sintàctica, relacionada amb l'adquisició dels verbs, que exemplifiquen amb casos de l'espanyol i de l'anglès fàcilment traslladables al català. Un altre punt central del capítol s'ocupa dels factors que donen compte de la comprensió del lèxic no natiu, alhora que també es para atenció al problema d'aprendibilitat que presenten aspectes no clarament parametrizats com les expressions idiomàtiques (*tomar el pelo*) i els paradigmes (flexius i derivatius). Després d'una interessant disquisició sobre la representació mental del lèxic no natiu, les autores se centren en el darrer gran tema del capítol, l'adquisició bilingüe del lèxic, en relació amb la qual defensen l'existència de dos sistemes separats en els parlants bilingües i donen com a obsoletes les consideracions que anys enrere associaven la mescla de llengües dels bilingües amb la confusió mental o l'ús de llengües minoritàries amb retards en el desenvolupament de la intel·ligència. Finalment, Liceras i Carter ressegueixen extensament dos estudis de bilingüisme seqüencial: l'adquisició de l'èuscar per part d'infants castellanoparlants escolaritzats en un programa d'immersió total precoç i l'adquisició de l'anglès per part de xiquets fills d'emigrants la llengua materna dels quals és minoritària.

El capítol 2, titulat «El procesamiento del léxico» i a càrrec de José Manuel Igoa (Universitat Autònoma de Madrid), explica la complexitat dels processos lèxics que operen en el reconeixement, la comprensió i la producció de paraules. Pel que fa als processos de reconeixement –consistent a posar en correspondència un estímul físic amb una representació emmagatzemada a la memòria– i de comprensió –definible com l'activació d'una representació del significat d'una peça lèxica reconeguda–, Igoa

distingeix diverses etapes. Així, quant a la prelèxica, en què es desencadena l'activació d'un conjunt limitat de candidats lèxics relacionats formalment i que competeixen per ser reconeguts, l'autor, d'una banda, detalla les diferències entre el reconeixement de senyals auditius i visuals, alhora que posa èmfasi –basant-se en nombroses proves empíriques com els efectes de superioritat, de restauració de fonemes o de desplaçament de frontera– en la necessitat de no relegar la variabilitat i la segmentació dels estímuls auditius a l'àmbit de la percepció; de l'altra, examina detalladament les diverses unitats i codis de processament. Pel que fa a la fase lèxica, en la qual se selecciona un únic candidat d'entre tots els competidors, Igoa exposa de manera exhaustiva la visió que tenen d'aquesta competència els principals models i explica detalladament els factors que regulen aquest procés, com l'efecte de freqüència lèxica, correlacionat amb la familiaritat, l'edat d'adquisició, la imaginabilitat i la longitud de la paraula, o com també l'efecte de veïnatge ortogràfic, comparable al de semblança per transposició de lletres. En el marc de l'etapa postlèxica, referida als processos d'accés al significat de la paraula i d'integració d'aquesta en l'enunciat de què forma part, l'autor se centra en el paper del significat i del context en el reconeixement i la comprensió i es decanta per la possibilitat que l'activació de trets semàntics del mot tingui lloc en una fase primerenca del procés, alhora que explica el paper del context a partir de l'estudi que s'ha fet, des de diversos models, de la desambiguació lèxica. A continuació, Igoa analitza exhaustivament –i, com sempre, exposant els pros i els contres de diversos enfocaments– els processos de producció de paraules (parlades), distingint-hi la selecció lèxica –que conclou amb la tria de la peça lèxica que millor expressa el concepte que es vol transmetre– i la codificació de la forma de la paraula –que prepara els trets necessaris per a pronunciar-la i construeix una representació adequada per a articular-la. Per últim, l'autor examina les relacions entre el processament lèxic i el d'enunciats, tot defensant una arquitectura integrada dels processos lèxics i gramaticals en què els límits entre aquests dos components del processament del llenguatge són difusos.

El capítol 3 d'aquesta darrera part, d'Anna Bartra (Universitat Autònoma de Barcelona), tracta de «La enseñanza del léxico» i és encapçalat per una sentència molt eloqüent que palesa com n'és de fonamental el lèxic en l'adquisició o l'aprenentatge d'una llengua, siga la materna o una d'estrangera: «*Without grammar very little can be conveyed; without vocabulary nothing can be conveyed*» –és precisament aquesta centralitat del lèxic el que l'autora vol defensar. En primer lloc, Bartra resumeix críticament els principals punts de vista implicats en el debat sobre (la conveniència de) l'ensenyament del lèxic i n'exposa l'estat de coses actual tant pel que fa a la llengua materna com a les llengües estrangeres. A continuació, l'autora repassa les conseqüències que un determinat marc teòric –el generativisme, el relativisme lingüístic o l'estructuralisme– té en la praxi pedagògica i, tot seguit, proposa un model de lexicó mental basat en una concepció dinàmica i integradora del lèxic, tot defensant-ne la utilitat pedagògica mitjançant nombrosos exemples pràctics. En aquest sentit, el coneixement de les propietats formals, aspectuals i semàntiques dels elements del lèxic que en la teoria lingüística recent constitueixen un model de lexicó mental –com els patrons tipològics de les llengües i els paràmetres que les afecten, el nombre limitat d'estructures possibles segons la categoria lèxica dels nuclis proposat per Hale i Keyser (2002), la classificació dels predicats segons Vendler (1967) o també els diferents components semàntics que, seguint Talmy (1985), es combinen en els elements lèxics–, tot això es revela, a parer de Bartra, extraordinàriament útil per a l'ensenyament del lèxic i, de retruc, de les estructures gramaticals. L'autora posa de relleu també la importància de tenir en compte el vessant del lèxic com a dipositori del coneixement cultural, pragmàtic i antropològic, una concepció que ha recuperat l'ensenyament per

tasques, metodologia que també satisfà el requisit de *crear la necessitat* de les paraules apreses. Un altre punt emfasitzat –i exemplificat– és el del treball dels aspectes formals del lèxic, que comprèn per exemple els anomenats *falsos amics*. Finalment, Bartra exposa semblances i diferències entre l'ensenyament del lèxic de la llengua materna i el d'una llengua estrangera: a tall d'exemple, el coneixement de l'estructura lèxica dels predicats permet als dos tipus d'aprenents deduir que un verb de transmissió com *enviar* té tres participants, però en canvi per a l'aprenent estranger serà més difícil fixar el cas morfològic o l'ordre lineal dels arguments. Bartra clou el capítol amb algunes reflexions sobre metodologies en l'aprenentatge del lèxic en llengües estrangeres –destaca altre cop el treball per tasques– i valora diverses estratègies –com ara fer veure a l'aprenent l'existència de paraules compartides interlingüísticament, com *hotel* o *restaurant*, o proporcionar-li ben aviat vocabulari metalingüístic (*serveix per*) perquè pugui accedir a noves paraules– i diferents aspectes del lèxic –com l'ús dels pseudosinònims o el coneixement de la fraseologia i les concurrències– que caldria tenir en compte en els diferents nivells dels aprenents. En definitiva, l'autora ens fa veure quines són les nombrosíssimes implicacions que té saber una paraula i, de fet, dominar el lèxic.

El capítol 4, sobre «El tratamiento del léxico y sus aplicaciones», a càrrec de Rafael Marín (CNRS - Universitat de Lilla), se centra en el funcionament dels programes informàtics que duen a terme tasques d'accés lèxic, això és, els sistemes d'anàlisi morfològica automàtica –encarregats de la lematització i la categorització morfosintàctica– i els de desambiguació semàntica automàtica –que trien entre les diverses accepcions possibles. Aquests programes han de tenir accés als diccionaris electrònics o lexicons computacionals, en relació amb els quals l'autor exposa els aspectes relatius a la informació morfològica i semàntica que haurien d'incloure. Quant a la codificació de la informació morfològica, Marín explica la utilitat de distingir entre categories per a les aplicacions d'anàlisi morfològica, si bé el tractament de la informació categorial pot ser problemàtic en el cas de lemes homògrafs (*còlera*, també aplicable al català) o en el dels mots la categoria de partida dels quals pot variar si s'hi adjunta una preposició o una conjunció (*fuera, fuera de, fuera de que*, igualment vàlid per al català). També el tractament de la informació flexiva presenta problemes, com ara decidir l'existència de plural per a entitats abstractes o noms no comptables (*nicotina*), determinar el gènere de determinats mots (*teniente*) i, en general, triar la manera més adequada de codificar el gènere i el nombre –qüestió que l'autor tracta amb detall a partir dels casos de les taxonomies i dels gentilicis. També els mots compostos plantegen problemes especialment referits a la codificació del nombre, ja que són moltes les possibilitats de flexió (*bomba(s) atòmica(s), libro(s) de familia, paquete(s) bomba, ave marías(s)*, etc.). Un altre punt que Marín posa de relleu es refereix a l'ambigüïtat en l'anàlisi morfològica automàtica, que pot ser segmental –com en la forma verbal *verse*, del *ver* o de *versar*, o en mots amb sufixos apreciatius com *gatillo* o, en català, *molinet*–, categorial –entre elements amb més d'una categoria de lema, com *sobre*, que tant en espanyol com en català pot ser un nom o una preposició–, de lema –entre elements amb la mateixa categoria de lema, com la forma verbal *fue*, de *ir* o de *ser*– o de forma –entre elements amb més d'una categoria de forma, com *amaba, cantaría*, o en català *estimava, cantaria*; sent les tècniques per resoldre aquestes ambigüïtats –amb un marge d'incert superior al 97%– o bé probabilístiques o bé basades en el coneixement lingüístic. Respecte de la codificació de la informació semàntica, Marín explica detingudament el funcionament de WordNet, una base de dades lèxica desenvolupada per George Miller amb l'objectiu de reflectir l'organització conceptual de lèxic al cervell humà i que permet donar compte satisfactòriament de la polisèmia, la sinonímia i la hiponímia a partir de conceptes com els *synsets* (grups de

sinònims) o l'herència lèxica. A continuació, l'autor exposa diverses tècniques de desambiguació semàntica –basades en corpus o bé en el coneixement–, una tasca especialment complexa tant per motius quantitius com per la dificultat d'establir adequadament els límits entre accepcions –de fet, s'ha constatat que en aquest àmbit del processament del llenguatge natural la precisió humana té un nivell especialment baix. Finalment, Marín parla de les aplicacions dels sistemes descrits, no només en el reconeixement de la parla o en la traducció automàtica, sinó també en la navegació hipertextual –per exemple, que el processador de textos propose sinònims per a una forma verbal conjugada i no només per a l'infinitiu– i, fins i tot, en sistemes de recuperació d'informació –si bé actualment la majoria de motors de cerca, com *Google*, en prescindeixen. Marín defensa, al capdavant, la retroalimentació entre la lexicografia i els processament del llenguatge natural.

El capítol 5 d'aquesta quarta part, el darrer de l'obra, es titula «La teoría del léxico en los nuevos diccionarios» i n'és l'autora Olga Batiukova (Universitat de Brandeis i Universitat Autònoma de Madrid), la qual repassa exhaustivament els precedents i l'actualitat de les relacions entre la lexicologia –com a part de la lingüística teòrica– i la lexicografia, dues disciplines amb objectius prou diferents però amb possibilitats molt fructíferes d'intercol·laboració: la teoria del llenguatge proporciona la base lingüística als diccionaris –no poden basar-se només en la intuïció lingüística de qui els elabora– i els confereix coherència interna, alhora que les obres lexicogràfiques són una font de dades considerable i també un banc de proves per als estudis lingüístics. En aquest sentit, l'autora pren com a eixos de la seua exposició els principals aspectes de l'estudi teòric del lèxic que són rellevants per a la lexicografia. D'una banda, les diferents maneres de definir els elements del significat lèxic, la qual cosa té a veure amb la conveniència de dividir els criteris d'estructuració entre els pròpiament lingüístics i els enciclopèdics, així com amb el tipus de metallenguatge emprat en les definicions. De l'altra, la relació entre els trets lexicosemàntics d'un mot i la seua combinació amb altres mots, i és que es constata un interès progressiu per la informació sintàctica, de manera que, a més de la categoria lèxica dels mots, nombrosos diccionaris ja inclouen referències a la valència, la subcategorització i la selecció («Satisfacer 1. *tr.* [~ alguien (suj.) un deseo, necesidad, condición u obligación (od.) <a otra persona o a sí mismo> (oi.) <con algo> (cp.)]). En aquest sentit, l'autora esmenta els avantatges i inconvenients de diversos projectes que contempen les dades sintàctiques en relació amb les lexicosemàntiques, i ho acompanya, sempre, d'exemples en espanyol i en anglès: la classificació verbal de Levin i el projecte relacionat VerbNet, el Model Sentit-Text i també el Lèxicó Generatiu –i, fins i tot, parla del FrameNet, una base de dades relacional inspirada en la semàntica de marcs i que suposa un pas enllà, cap al domini pragmàtic, per a explicar la interpretació de les peces lèxiques en el context. Finalment, l'altre aspecte fonamental és la cerca de grups de paraules (o classes lèxiques o tipus lexicogràfics) amb com a mínim una propietat compartida, sensibles a les mateixes regles lingüístiques i que, per tant, puguen descriure's uniformement al diccionari; en aquest punt, l'autora comenta els pros i contres de la perspectiva de l'estructuralisme i la del cognitivisme. Batiukova analitza els condicionants que es tenen en compte en l'aplicació lexicogràfica d'una determinada teoria, entre els quals destaquen la verificabilitat i la solidesa dels plantejaments teòrics i, és clar, la classe de diccionari que s'elabora –enciclopèdic o terminològic, que proporciona informació científica; de llengua, que conté dades lingüístiques i enciclopèdiques i que té la funció de facilitar la comunicació i difondre la norma lingüística; o bé lingüístic o teòric, que té el propòsit científic de descriure el llenguatge i la seua evolució. Comptat i debatut, Batiukova exposa la multiplicitat d'opcions que permeten aplicar la investigació lexicològica al

tractament lexicogràfic del lèxic, així com els beneficis que se'n deriven.

Les quatre grans parts que formen aquest llibre es corresponen amb els àmbits d'interès de la lexicologia: (i) quin és l'objecte d'estudi, (ii) quina variació i canvis presenta el lèxic, (iii) quines teories lingüístiques l'han estudiat i (iv) qüestions de lingüística aplicada. Cadascun dels capítols se centra en un aspecte concret d'aquests camps i el resultat final n'és un completíssim manual. La tasca de coordinació dels capítols, escomesa per l'editora Elena de Miguel, ha estat exitosa: el lector trobarà en aquesta obra totes les perspectives actuals en l'estudi del lèxic. Efectivament, aquest compendi ha aconseguit l'objectiu de sintetitzar els estudis lexicològics més importants del segle XX i inicis del XXI, que donen testimoni de la creixent maduresa d'aquesta disciplina. El lector interessat –estudiant universitari o investigador– trobarà ací les respostes als diversos plantejaments de la lexicologia contemporània. Més encara, tot i que aquesta obra ha estat pensada des de l'espanyol i per a l'espanyol, el cert és que el lector català podrà trobar-hi un estat de la qüestió sobre la matèria que, de ben segur, podrà aprofitar i aplicar a futurs estudis en la nostra llengua.

ANNA PINEDA I CIRERA
(Universitat Autònoma de Barcelona)

ANDREU SENTÍ I PONS
(Universitat d'Alacant)